तारा भीतीचा,
तारा आशेचा

लेखन: जो हौस्लान्ड, चित्र: योहाना कांग
मराठी: अश्विनी बर्वे

"माझे नाव हेलन आहे आणि आता मी जवळजवळ म्हातारी झाले आहे. पण जेव्हा मी नसेन तेव्हा लिडियाची कोण आठवण काढेल? म्हणून मी तुम्हांला ही गोष्ट सांगावी वाटते आहे."

फ्रान्सवर जर्मनीने कब्जा केला त्या काळात, हेलेनला हे समजत नव्हते की तिच्या मैत्रिणीला लिडियाला एक पिवळा तारा का घालावा लागत होता. हेलेनच्या नवव्या वाढदिवसाच्या एक दिवस आधी नाझींनी यहुदींना घेरायला सुरुवात केली आणि लिडिया ,हेलेनच्या वाढदिवसाच्या पार्टीत सामील न होता आपल्या घरी परत गेली. हेलेनच्या बालमनाला ही गोष्ट फार लागली. म्हणून हेलेनने लिडियाला म्हटले, "तुझ्याशी कट्टी, आजपासून तू माझी मैत्रीण नाही." तिला या गोष्टीचा पत्ताच नव्हता की तिला आपल्या बोलण्याचा पुढे आयुष्यभर पश्चाताप होत राहणार आहे.

योहाना कांगचे चित्रांनी या कहाणीला भावनांमध्ये साकारले आहे.

माझे नाव हैलेन आहे, आणि आता मी म्हातारी होत चालली आहे. पण जेव्हा मी नसेन तेव्हा लिडियाची कोण आठवण काढेल? म्हणून ही गोष्ट तुम्हांला सांगावी वाटते आहे.

१९४२ मध्ये उत्तर फ्रान्सवर जर्मन सेनेने हमला केला आणि त्यावर कब्जा केला. पण ना युद्ध ना फ्रान्सवर कब्जा करणारे जर्मन मला आणि लिडियाला शाळेत जाण्यापासून, एकत्र खेळण्यापासून, एकमेकांशी भांडण्यापासून, मैत्री करण्यापासून, जसे जगातली सगळी मुलं करतात, त्यापासून रोखू शकले.

एक दिवस जेव्हा आम्ही लिडियाच्या घरी खेळत होतो, जवळच बसलेली लिडियाची आई तिच्या कोटावर पिवळा तारा शिवत होती.

मी म्हटले, ‘‘किती सुंदर तारा आहे.”

लिडियाची आई म्हणाली, “सुंदर असो अथवा नसो आमच्याकडे काही पर्याय नाही. प्रत्येक यहुदीला तो लावायचा आहेच. हाच नवीन कायदा आहे.

लिडियाच्या आईने तारा शिवण्याचे काम पूर्ण केले. “ताऱ्यांची जागा तर आकाशात असते” ती म्हणाली. “जेव्हा लोक त्यांना आकाशातून उतरवून लोकांच्या कपड्यांवर शिवतात, तेव्हा ते फक्त अडचणीच निर्माण करू शकतात.”

तिने दाताने पांढरा धागा तोडला आणि म्हटले, “तारा सकाळचा, सावध व्हा, रात्रीचा तारा आशेचा तारा. म्हणून आपण फक्त आशा करायची...”

मला समजले की त्या या ताऱ्यांमुळे काळजीत आहेत. म्हणून मी त्याबद्दल बोलणे बंद केले. त्यांचा विचार करणेही सोडून दिले. त्या दिवसापर्यंत. तो दिवस होता १५ जुलै १९४२. मला खूप आनंद झाला कारण दुसऱ्या दिवशी माझा १६वा वाढदिवस होता. मी नऊ वर्षांचा होणार होते. तो एक खास प्रसंग असल्यामुळे, लिडियाला माझ्या घरी रात्र घालवण्याची परवानगी होती. आम्ही दोघीही घरात एकटेच होतो. माझे वडील आणि ममा (आई) रात्री बारा वाजण्यापूर्वी घरी परतले नाहीत. ते गोंगाट करणाऱ्या बारमध्ये काम करत होते, जिथे वडील पियानो वाजवत आणि काका सेवा करत. ग्राहकांना खूश ठेवण्यासाठी ममा नेहमी हसतमुख असायची. संध्याकाळच्या शेवटी त्याचा चेहरा खूप हसण्याने दुखू लागे. त्या रात्री लिडिया आणि मी एकमेकांना भितीदायक भुताच्या गोष्टी सांगत होतो, फक्त कॉमिक बुक्समधल्या गोष्टींप्रमाणे आम्हाला रोमांच उठतात की नाही हे बघण्यासाठी.
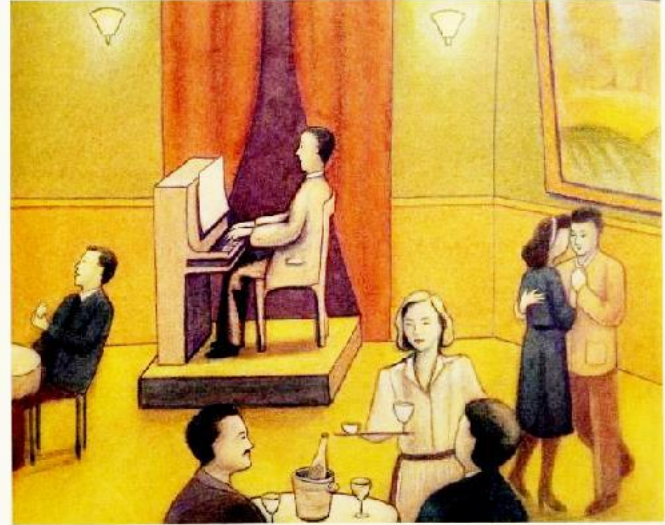
तेवढ्यात आम्हाला पायऱ्यांवरून कोणीतरी येण्याचा आवाज आला. हे विचित्र होते, कारण तोपर्यंत आमच्या इमारतीतील सर्वजण झोपले होते. पावलांचा आवाज आमच्या दारापर्यंत आला. लिडिया आणि माझे हृदय धडधडू लागले. आमचा दरवाजा नीट बंद आहे की नाही हे पाहण्यासाठी मी उठले, लिडिया माझ्या मागे आली. दार बंद होते (बरं झालं!). मग मी चावीच्या छिद्रातून बाहेर डोकावले. आमच्या समोरच्या दारावर एक बाई मांजरासारखी हळू आवाजात दार खरडत होती. ती म्हणत होती, "दार उघडा, मी अकरा वाजता मॅडम आहे." दयाळूपणे उघडा, मी अकरा वाजता मॅडम आहे.“ ती काय करत आहेत?" लिडियाला विचारले.“काही नाही, पण तिच्याकडेही तुझ्यासारखाच एक तारा आहे. ती त्याला खेचत आहे. असे दिसते आहे की तिला काय करावे हे समजत नाही.“ तेवढ्यात कोणीतरी पायऱ्या चढल्याचा आवाज आला. अकरा वाजता मॅडम घाबरून वरच्या मजल्यावर धावल्या.

यावेळी माझ्या दारातच पावलांचा आवाज आला. यावेळी लिडियाने छिद्रातून डोकावले."एक मोठा लाल चेहऱ्याचा माणूस आहे," ती कुजबुजली. तो माणूस हलक्या आवाजात म्हणाला, "लवकर दार उघड, मी मझरातचे भूत आहे. "लिडिया आणि मी इतके घाबरलो होतो की आम्हाला श्वासही घेता येत नव्हता. तो माणूस पुन्हा म्हणाला, “उघडा भाऊ!” तुम्ही मला ओळखता का? मी मझरातचे भूत आहे.” आम्ही जिथे होतो तिथे लिडिया आणि मी गोठून उभे राहिलो, आमचे उघडे पाय थंड जमिनीवर होते आणि आमची हृदये धडधडत होती.

आणि त्याचवेळी इतर पायांचा वर चढण्याचा आवाजही ऐकू आला. लिडियाने माझ्याकडे घाबरून पाहिले, पण यावेळी मी माझ्या काकांच्या पाऊलखुणा ओळखल्या. “लवकर कर,” मी लिडियाला म्हणाले, “चल लवकर पलंगावर झोपू, नाहीतर आपली काही खैर नाही!”

आई खोलीत आल्यावर आम्ही झोपण्याचे नाटक केले. ती खोलीतून बाहेर पडणारच होती पण लिडिया स्वतःला थांबवू शकली नाही, तिने उडी मारली आणि म्हणाली, "अरे, तू आहेस!" मला वाटलं अकरा वाजता मॅडम आत आल्या असतील! पप्पा आणि आई हसायला लागले. “तुम्ही छोट्या आगाऊ!” आई म्हणाली. "तुम्ही दोघी पुन्हा एकमेकांना भुताच्या गोष्टी सांगाल."पण मी आग्रहाने म्हणालो, "ते खरे आहे." ते खरोखर आहेत. अकरा वाजताच्या मॅडम आणि मझरातचे भूत दोघेही आमच्या जिन्यावर आहेत.वडील आणि आई दोघेही काळजीत पडले. पप्पा म्हणाले, "मी तिथे जाऊन बघतो काय खरं आहे.“ अकरा वाजता मॅडमसोबत तो काही क्षणात परतला. मॅडमचा चेहरा फिका पडला होता.

तिने घाबरून तिच्या तारेला स्पर्श केला आणि म्हणाली, “मला तुम्हांला त्रास द्यायचा नाही. मला मदत करण्यासाठी मी तुमच्या शेजाऱ्याला पैसे दिले. पण तो अस्तित्वात नाही. मी माझ्या घरीही परत जाऊ शकत नाही कारण पोलीस मला अटक करतील आणि घेऊन जातील. माझ्यासारख्या लोकांची शोधाशोध सुरू झाली आहे...” मग ती संकोचून म्हणाली, “मी मिसेस केलर आहे.”“मग तुम्ही अकरा वाजता आहात असे का म्हणाल्या मॅडम?” मी विचारले. "अरे!" मिसेस केलर म्हणाल्या, "ते एक कोड नाव आहे." तुमच्या शेजाऱ्यांनी ज्यांना मदत करायची होती त्यांना सांकेतिक नावे दिली आहेत. आपल्या येण्याची वेळ काय आहे हे देखील त्यांच्याकडून जाणून घेतो. पण तो साहेब आता गायब झालाय..."आता मला समजले. "मझरातचे भूत" हे देखील एक सांकेतिक नाव आहे. आणि चुकून त्याने आमचा दरवाजा ठोठावला असावा!मी पप्पांना सांगितले की "मझरातचे भूत" अजूनही आमच्या पायऱ्यांवर आहे."नाही," वडील म्हणाले. "कोणीही नाही, मला खात्री आहे. मी चांगले पाहिले आहे. ”मग हे शक्य आहे की "मझारतचे भूत" खरे भूत असू शकते, कारण तो गायब झाला होता. मी लिडियाकडे पाहिले, तिला याबद्दल काय वाटते हे जाणून घ्यायचे होते. पण लिडिया माझ्याकडे पाहत नव्हती, तिची नजर मॅडमच्या अकरा वाजलेल्या कोटवर शिवलेल्या पिवळ्या तारेकडे खिळली होती.

लिडिया अचानक तिच्या आईकडे वळली आणि म्हणाली, "मला घरी जायला आवडेल." मी स्तब्ध झाले आणि विचार करू लागले की आई त्यांना नाही म्हणेल आणि तिला माझ्यासोबत झोपायला पाठवेल. शेवटी, आधीच मध्यरात्र झाली होती, आणि मी लिडियाला माझ्या वाढदिवसाच्या पार्टीला उपस्थित राहण्यासाठी आमंत्रित केले! पण आईने वडिलांना विचारले, "तुम्हाला काय वाटते?" दरम्यान तिने लिडियाला तिचा कोट घातला आणि पुन्हा म्हणाली, "मला घरी जायचे आहे." कृपया मला ताबडतोब घरी पाठवा." आम्ही सगळे तिच्याकडे एकटक पाहू लागलो. मिसेस केलर संकोचून म्हणाल्या, "कदाचित तुम्ही मुलीच्या घरच्यांना सावध केले पाहिजे." पप्पांनी एक सुस्कारा सोडला, "एवढ्या रात्री? बरं, कदाचित तुम्ही बरोबर आहात. मी त्याच्या घरी घेऊन जातो. चल ग, चल जाऊया. "यामुळे मला खूप राग आला. मी माझा राग लिडियावर काढला आणि म्हणालो, "काय झालं तुला?" आज माझा वाढदिवस आहे! तू हे विसरली का?" लिडियाला लाज वाटल्यासारखं वाटत होतं. तिने मला एक लहान पॅकेट दिले आणि म्हणाली, "नाही, नाही, मी विसरले नाही." ही तुझी भेट आहे. मी ते स्वतः बनवले. मला आशा आहे की तुला हे आवडेल." मग माझ्याकडे न पाहता ती माझ्या वडिलांच्या मागे दाराबाहेर गेली. जाण्यापूर्वी आईने तिचा पापा घेतला. पण मी तसे केले नाही.

मी माझी सख्खी मैत्रीण माझ्या वाढदिवसाच्या वेळी निघून गेल्याने खूप नाराज होते त्यामळे मी जिन्यावरून जोरात ओरडले "मला अजिबात पर्वा नाहि तुझ्याशी कट्टी! तू आता माझी मैत्रीण नाही."
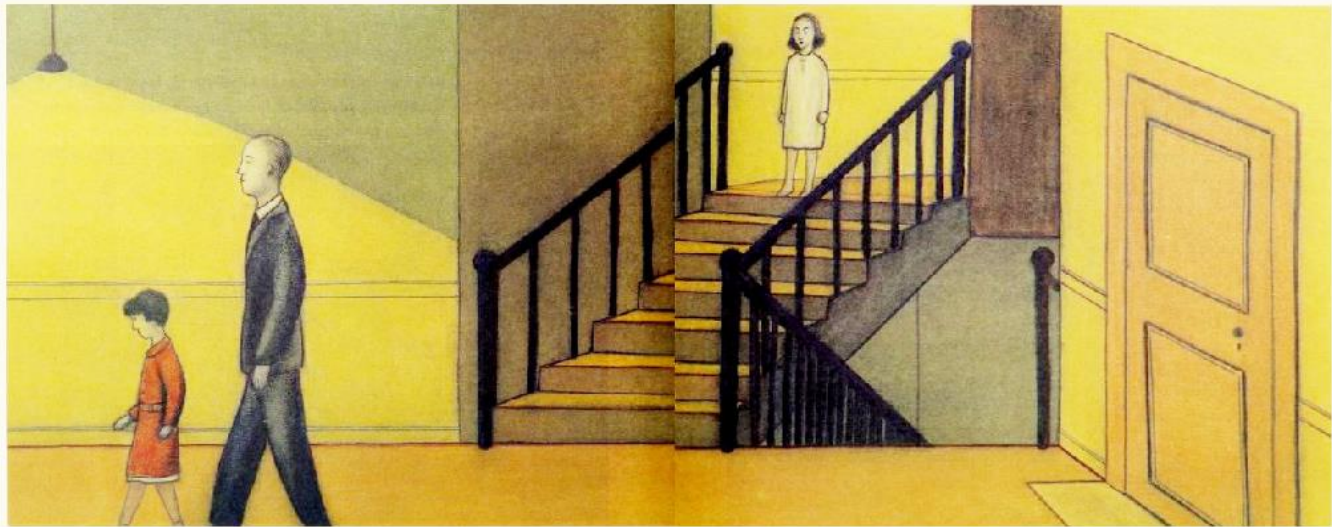
ती माझी मैत्रीण नाही असे मी का म्हणाले, खर तर माझे तिच्यावर खूप प्रेम होते. पण कधी कधी तुम्ही अशा गोष्टी बोलून जातात की ज्याला काही अर्थ नाही. अशा कडू गोष्टी ज्या बोलल्याचा तुम्हाला दीर्घकाळ पश्चाताप होतो. मी आता म्हातारी झाले आहे, पण लिडियाला हे सांगताना मला अजूनही पश्चाताप होतो. तर, कारण त्या दिवसानंतर मी लिडियाला पुन्हा पाहिले नाही! त्या रात्री लिडिया गेल्यावर अकरा वाजता आई मॅडमला म्हणाली, "तुम्ही आमच्या मुलीच्या खोलीत झोपू शकता." उद्या आम्ही तुम्हाला कशी मदत करू शकतो ते पाहू. “आणि तू,” आई मला म्हणाली, “पप्पा आणि माझ्यासोबत तू मोठ्या पलंगावर झोपू शकते.” मला याआधी कधी आई - पप्पांसोबत झोपू दिले जात नव्हते. त्या रात्री खूप विचित्र गोष्टी घडत होत्या.काही वेळाने पप्पा परत आले. “ठीक आहे,” ते म्हणाले, “झाले आहे.” मी लिडियाला सोडले आणि तिच्या आई आणि वडिलांनाही सावध केले. आम्ही सर्व झोपायला गेलो. मी माझी आई आणि बाबा यांच्यामध्ये आडवे झाले आणि आम्ही झोपी गेलो, मी खूप थकले होते. दुसऱ्या दिवशी सकाळी उठल्यावर मला लगेच आठवलं की मी आता नऊ वर्षांची झाले आहे. आई आणि वडील आधीच जागे झाले होते. बाहेरच्या रस्त्यावर अजून अंधार होता. पण तिथून वेगवेगळ्या प्रकारचे आवाज येत होते: लोक ओरडत होते, शिट्ट्या वाजवत होते. आमच्या बिल्डिंगमध्येही आवाज आला. आमच्या समोरच्या दारावर कोणीतरी थाप मारत होते.
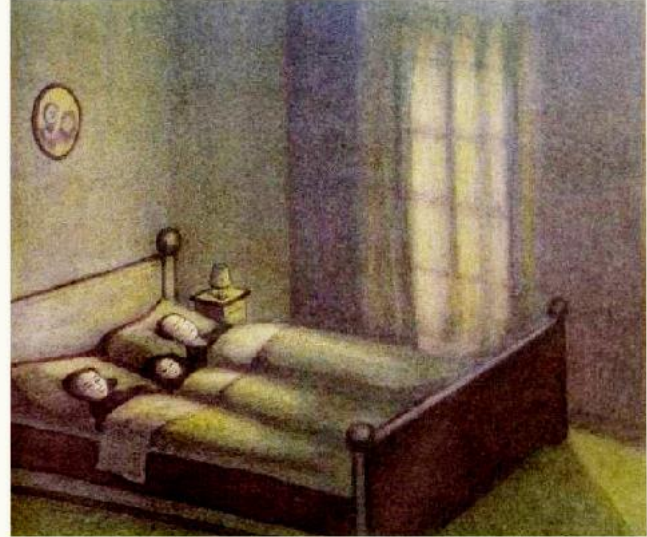
पण आतून कोणीही प्रतिसाद दिला नाही. मी पप्पाकडे धावत दिवाणखान्यात गेले, जिथे ते उभे होते. मी घाबरलो होते. का माहीत नाही, पण मी खूप घाबरले होते. तेवढ्यात कोणीतरी आमचा दरवाजा ठोठावला. पप्पांनी दरवाजा उघडला. बाहेर एक फ्रेंच पोलीस उभा होता. त्याने विचारले, "तुमच्या समोर घरात कोणी नाही का?“ "नाही," वडिलांनी उत्तर दिले. “मला हे सांगण्यात आले नाही,” पोलीस तक्रारदार आवाजात म्हणाला. आत न जाता तो आमच्या अपार्टमेंटकडे पाहू लागला. रात्रीचे अकरा वाजले तरी मॅडम झोपल्याचा बहाणा करत माझ्या लहानशा पलंगावर निश्चल पडून होत्या. दारातून पोलिसाला फक्त उशीवर विखुरलेले केस दिसले. “अहो!” तो एक उसासा घेऊन म्हणाला, “लहान असण्यात काय मजा आहे. हवाई हल्ल्यातही ही मुले शांतपणे झोपू शकतात!” आणि मग तो निघून गेला. बाहेरचा आवाज मोठा होत होता. हातात सुटकेस घेऊन लोक रांगेत उभे होते. फ्रेंच पोलिसांनी त्यांच्यावर लक्ष ठेवले होते. शेवटी का? ते चोरांना दिसत नव्हते...अचानक माझ्या लक्षात आले की त्यांच्यापैकी अनेकांनी लिडियाच्या तारेप्रमाणेच पिवळा तारा घातला होता. मॉर्निंग स्टार, सावधान...
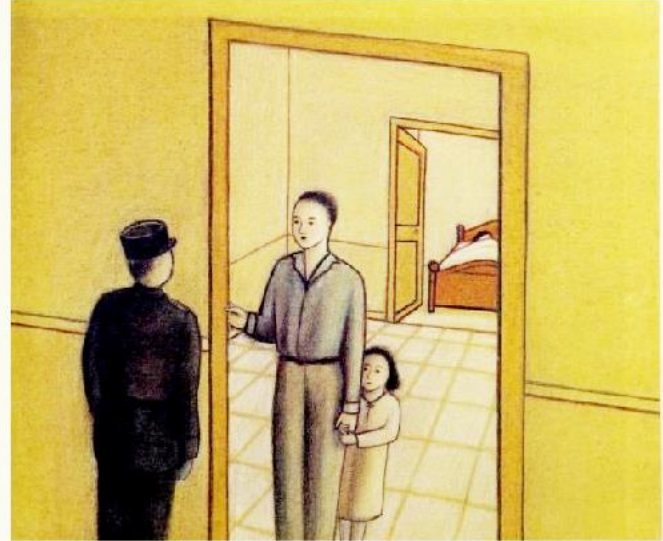
माझे हृदय दाबले जात आहे असे मला वाटले. “आई,” मी ओरडले, “लिडिया कुठे आहे?”

“तू कपडे बदल.” आई म्हणाली. “आपण तिला शोधू.”

"मी क्षणार्धात तयार झाले. पण आम्ही खूप उशिरा पोहोचलो. त्यांच्या अपार्टमेंटमध्ये कोणीच नव्हते. त्यांच्या शेजाऱ्यांना काही कळले नाही. लिडिया आणि तिच्या कुटुंबाला अटक करण्यात आली होती का? ते सुटले का? काहीच सांगता येत नव्हते. माझा गळा घट्ट आवळल्यासारखा झाला असे वाटत होते. मी माझ्या आईला खिन्नपणे म्हणाले, "लिडियाचा जन्म भाग्यवान ताऱ्याखाली झाला नाही."चालता चालता आई थांबली. तिने माझ्याकडे बघितले आणि जोरात म्हणाले, “नशीब वरील ताऱ्यांवरून येत नाही. हे लोकांकडून, काही लोकांच्या क्षुद्रतेतून आणि इतरांच्या दुर्बलतेतून येते. कधी कधी एकत्र राहणं खूप अवघड होऊन जातं..."

तिने माझा हात हातात घेतला आणि आम्ही घरी परतलो. माझ्या वाढदिवसाचा विचार कोणी करत नव्हते. मी पण तो विसरले होते. अकरा वाजता पप्पा मॅडमला सुरक्षित ठिकाणी घेऊन गेले. ते परत आल्यावर मी त्यांना दुःखाने म्हणाले, “लिडिया गेली आहे.” तो पलंगाच्या काठावर टेकला. आई म्हणाली, "कदाचित आपण तिला घरी पाठवले नसते.“ पप्पा म्हणू लागले, “कदाचित आपण तिला पाठवले नसते…” पण त्यांनी आपले वाक्य पूर्ण केले नाही. काय बोलावं आणि काय करावं हेच कळत नव्हतं. लिडियाने मला दिलेले पॅकेट माझ्या बेडवर सापडले. मला ते उघडण्यास मदत करण्यासाठी ती जवळपास आहे असे मला वाटत होते. पॅकेटमध्ये पुठ्ठ्याची बाहुली होती, जी तिने माझ्यासाठी कापली असावी. डोक्याच्या जागी तिने तिचा फोटो चिकटवला होता. तिने बाहुल्यांसाठी विविध प्रकारचे कपडे बनवले होते - कपडे, ब्लाउज, शूज आणि अगदी लहान कोट, ज्यावर तिने पिवळा तारा जोडला होता. मी पुठ्ठ्याच्या बाहुलीच्या मागे लिडिया लिहिले.
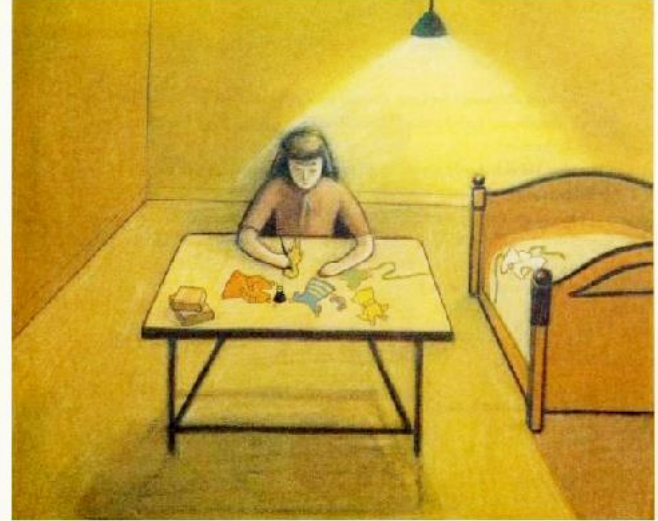
लिडिया परत येण्याची मी खूप वाट पाहिली, जेणेकरून मी तिला सांगू शकेल की ती माझी सर्वात चांगली मैत्रीण आहे. पण युद्ध संपले होते आणि लिडिया अजूनही परतली नव्हती. मी ताऱ्यांवर बराच वेळ रागावले होते. आता मी म्हातारा झाले. आणि ती या जगात कुठेतरी आजी म्हणून जगत असावी अशी मी मनापासून प्रार्थना करते. कदाचित एखाद्या दिवशी ती ही गोष्ट तिच्या नातवाला सांगेल आणि त्यात स्वतःला ओळखेल आणि मला आठवेल. मग ती मला कॉल करेल, "हॅलो, हेलन?" आणि म्हणेल, "ती मी आहे, लिडिया!" मला तिचा आवाज ऐकून खूप आनंद होईल. मॉर्निंग स्टार, सावध राहा, रात्रीचा तारा आशेचे चिन्ह आहे.मी नेहमी आशा राखेन.